

BIOGRAFIA DEL DR. JOSEP M.^A ROCA

Pel Dr JOAN FREIXAS FREIXAS

ILLUSTRES SENYORS.

SENYORES.

SENYORS.

COMPANYS.

Les meves primeres paraules deuen esser i són d'agraïment, endreçades a la Junta Directiva de l' "Associació General de Metges de Llengua Catalana", per haver-me fet l'honrosa comanda d'escriure i llegir, en aquesta memorable sessió necrològica, la biografia del meu fraternal amic el doctor Josep Maria Roca.

Ni un minut m'he pensat a decidir l'acceptació de tan consoladora tasca. Sóc dels que creuen que l'amistat no és un sentiment que pugui modificar, en el més mínim, l'apreciació clara i precisa que es deu posseir de la valor assolida per qui ha arribat a arrelar en la nostra ànima. L'amistat exerceix una acció parella a la mar: tant en dies de bonança com de temporalada, com es comprèn en menys o en més, amb el seu brandejar constant, suavitza tota mena de cantells que troba en el seu actuar, converteix les arestes dels esculls que assoleix i acarona, en superfícies allisades i suaus, i fa cada vegada més dolços i més fermes els contactes i, per tant, més consolidada i perdurable l'homogenització del conjunt.

L'amistat resulta suau i dolça com la falda d'una mare!... Entenguí's bé, però, que l'única amistat que accepto, és la immillorable i aquesta és, per damunt de tot, sincera. M'he trobat, dissortadament, alguna vegada, en el cas de negar-me a escriure la biografia sollicitada respecte a algun amic, perquè... no la sentia!... Però, en el cas present, no solament la sento, sinó que em crec obligat a declarar que el meu treball resultarà minso i pobre, sobretot si es té en compte que les condicions personals del meu biografiat assoleixen un nivell molt superior al que exterioritzen un bon nombre d'individus acceptats, per alguns es-nobs, com a capdavanters. No es tracta del tipus massa sovintejador, ornamentat amb estres de guarda-roba, que necessita del conjunt apoteòsic de l'escenari, sadollat de llum i de colors llam-pants, que li prestin relleu més o menys impressionant, per a sug-gestionar imaginacions malaltisses i per mentre durí l'efecte òptic. Es tracta d'un home sencer, d'un prestigi indiscutible, ves-sant afecte i cordialitat sempre i arreu, imposant-se pels seus mereixements, disposat tothora a col·laborar amb tots els que treballin per l'avençament de la nostra cultura i l'assoliment del nostre ideal, que si sabés dibuixar-vos-el tal i com és, tingueu el convenciment que, a més d'ésser-me intensament grat, em resul-taria el compliment d'un dels més íntims deures d'amistat que he contret en la meua vida.

Però, i l'obra exemplar i esplendorosa que ha realitzat? . Cada vegada que sojorno a París, dedico una estona a la con-templació d'aquelles botiguetes grises on es venen pomells de flors; quatre flors artísticament col·locades, fent relleu, balance-jant-se graciosament, entre una quantitat grossa de rama de di-ferents colors i formes, i, moltes vegades, deixant anar l'olor d'una essència que els ha estat encomanada per obra de polvo-ritzador. Són poms de flors que dissimulen la manca d'elements primordials; però són poms que il·lusionen i que porto a la meua taula d'estudi i que contemplo, enyoradís, cada vegada que des-canso del meu treball. En tornar a casa, em migro fins que vaig a la nostra típica Rambla de les Flors, i contemplo, embadalit, aquells poms atapeïts de flors esclatants de vida, de colors ho-mogenis, o dels més diversos, sempre impressionants, escarapant arreu el sospir de les nostres contrades, en forma d'essència pròpia, que s'intensifica tot el que pot, per imposar-se i dominar l'aliena... Com poden col·locar-s'hi quatre fulles verdes que els complementin?... Aquests són els nostres poms de flors, que re-sulten símbol de l'exemplar i múltiple obra del nostre il·lustre

biografiat. Vegeu si n'és de difícil voler-lo ornamentar amb algunes consideracions, que han de resultar esquivides, encara que siguin ordides per tota una bona voluntat i inspirades per l'afecte que he servat per a ell sempre.

El vaig conèixer i, per tant, hi vaig intimar, tot seguit, quan ambdós érem estudiants. Estudiants d'aquella nissaga que sabia actuar dintre l'adolescència, amb manifestacions puerils, si voleu, però manifestacions de joia i d'alegria, que feien canviar en riallera la faç seriosa d'aquells mestres nostres; que, no solament no sabien renyar-nos per les nostres entremaliadures, sinó que fins en festes estudiantils, que havien honorat amb la seva presència, van ensenyar-nos, cantant-la amb nosaltres, la llegendària cançó d'*El Morrut*, cant de guerra i d'expansió entusiasta de generacions estudiantils pretèrites. El vaig conèixer, quan vàrem constituir agrupaments on es debatién assumptes mèdics, s'iniciaven estudis de Biologia i es colleccionaven peces d'Anatomia Patològica, coses que exigien més sacrifici econòmic, que no estava al nostre abast, que bona voluntat; que la bona voluntat ens sobreeixia constantment quan es tractava de coses d'estudi. No ens deixàvem més que per anar cadascú a les seves obligacions hospitalàries: ell, com Intern de l'Hospital del Sagrat Cor i el que té l'honor de dirigir-se a vosaltres, com Intern de la Facultat de Medicina. El vaig conèixer i ens vam confondre, molt aviat, en la mateixa manera de pensar i de sentir, quan vàrem estatjar en la nostra ànima, destinant-li lloc preferent, la primera guspira d'amor patri: d'aquell amor patri que ha constituït en totes ocasions, el substratum de la nostra vida. I ací teniu esmentades les tres característiques de la vida estudiantil del meu preclar biografiat: la joia de la vida d'estudiant, el daler constant per l'avençament dels coneixements mèdics veritat, i el sant amor per a la terra nadiua.

I el meu amic arribà degudament, sense claudicacions, sense adulacions, amb el seu propi esforç, a l'assoliment del desitjat títol de metge. Va venir l'hora de la tria d'entre les majors i més sentides aficions, en relació amb la pràctica de la Medicina. I, aleshores ja doctor Roca, escollí dedicar-se a la branca més humana de la nostra carrera: aquella branca en la qual es coneixen, de més a prop, les misèries i fins les degeneracions més abominables de la humanitat; aquella especialitat en què s'ofereixen els més variats problemes mèdics, la resolució dels quals exigeix, en mantes ocasions, no sols un coneixement perfecte de la malaltia i del malalt, sinó, també, un grau excepcional de

serenitat per a la resolució, moltes vegades ràpida i concloent, de problemes socials d'importància decisiva. L'especialitat de la Secció de malalties sexuals, que són filles directes del vici, però en moltes ocasions, dissortadament, producte de degradadors contagis o d'herències inconfessables. Els seus privilegiats coneixements, però, no li permeteren tancar-se en aquesta veritable caixa de Pandora, de la qual havia fugit gairebé tota l'esperança, però hi quedaven tots els mals, sinó que cultivà, amb veritable i creixent afició, les malalties de la pell, en l'època aquella en què eren objecte d'una aferrissada revolució. D'aquestes malalties que, si bé de vegades posen a la vindicta pública manifestacions inequívokes de l'agrupament de malalties sexuals, que ja havia escollit, en altres casos, potser els més, exterioritzen vicis orgànics, que són fills directes d'altres dels set pecats capitals; extrems que cal tenir en compte, per a conceptuar-los, classificar-los i tractar-los degudament.

Amant de l'estudi, desitjant aplicar els coneixements adquirits en benefici del dissortat i cercant un lloc on pogués assolir un nom entre els que es dedicaven al conreu de les esmentades especialitats, va ésser un dels més aprofitats assistents a la visita del distingit sifilògraf doctor Joan Soler i Buscallà, de bona memòria. A proposta del doctor Soler, i com a recompensa dels treballs realitzats en la seva Visita, la Il·lustre Administració de l'Hospital de la Santa Creu, en sessió del 3 de març de 1890, va nomenar-lo Metge Auxiliar adscrit a la secció del Dispensari de la susdita Visita. Càrrec en el qual es distingí per la seva laboriositat i la seva constància i que exercí fins que fou suprimida la plaça, per virtut de la nova organització, que, en el relatiu als Metges Auxiliars, acordà la Il·lustre Administració, en sessió celebrada el 13 de novembre de 1896. En l'ofici comunicat al doctor Roca, es fa constar que la Il·lustre Administració restà complaguda del zel demostrat per ell en aquell període, de més de sis anys, en què prestà el seu abnegat servei en la Visita del doctor Soler i Buscallà.

En tal període, i següent després fent el mateix, publicà, fruit del seu labor de cada dia, una sèrie de treballs de la seva especialitat, en *El Restaurador Farmacèutic* (1889), *Gaceta Sanitaria de Barcelona* (Anys II i III) i *Revista de Ciencias Médicas de Cataluña* (Anys XXII, XXIII, XXIV i XXVIII). D'entre els que deuen esmentar-se: *Por donde viene la Sífilis*, *Croquis Sifiliogràfics*. *En pro de los leproso*, *Revista de Sifiliografía y de Dermatología*, *Algo sobre la alopecia areata*, *De las fumi-*

gaciones mercuriales en el tratamiento general de la Sífilis, Sífilomas primarios extrageniales de localización insólita.

Sortí, com s'ha esmentat, del nostre Hospital, però no com el fadrístern que abandona per sempre la casa pairal i fins arriba a oblidar-la, sinó que seguí mantenint per a ell, un viu record entre les coses més volgudes, i sempre el va considerar un fogar de consol amarat de Santa Caritat i una institució absolutament nostra. És per això que per a ell va laborar en totes ocasions, com ho evidencien, entre altres, els següents treballs: *La Medicina Catalana en temps del Rei Martí*, publicat en el *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (1914), formant part d'un cicle de conferències que aquest admirat Centre dedicà a la gloriosa memòria del nostre darrer rei de nissaga catalana. *La Medicina Catalana en temps del Rei Martí*, amb l'interessant lema: *Remembrem lo passat*: novella edició augmentada per l'autor i dedicada al "III Congrès de Metges de Llengua Catalana", en la dedicatòria del qual consta: *En agraïment d'una presidència immerescuda*. Presidència que exercí amb tot l'entusiasme i tota la consciència que és possible posar en les coses més estimades, com resaltarà provat en estudiar la seva tasca en els Congressos. En aquestes dues publicacions consta un fet excepcional: El rei Martí, que assistí a la col·locació de la primera pedra de l'Hospital de la Santa Creu, el 17 d'abril de 1401, i el 28 de juliol, del mateix any, ordenà i manà al seu conseller i tresorer que lliurés a l'Hospital de la Santa Creu, deu mil sous barcelonesos, el 5 d'agost, als vuit dies, va escriure al Batlle de Barcelona, Joan Çabastida, una lletra en què consta el següent manament:

"Lo Rey Batlle.

Recordes que nos estants aci en Barchinona donam graciosament al Espital novellament començat en la dita ciutat, tota la pedra i seble nostre que és davant la daraçana, la qual havia aparellada per lo palau que havien proposat fer, proper a la dita daraçana." O sigui, que va donar per la construcció de l'Hospital de la Santa Creu els carreus que estaven de molts anys preparats per a bestir un palau a la Reialesa. "Les últimes voluntats i l'Hospital de la Santa Creu", *Anuari de l'Hospital de la Santa Creu*, 1920. Pàg. 5 a 17. "Ordinacions de l'Hospital General de la Santa Creu de Barcelona. (Any MCCCCXVII) Copiades textualment del Manuscrit Oficial i prologades pel doctor Roca. Barcelona, Fidel Giró, 1920. (*Publicació de la "Associació General de Metges de Llengua Catalana"*). "Lo breçol de

l'Hospital de la Santa Creu". *Anuari de l'Hospital de la Santa Creu 1921-1922*. "L'Hospital migeval de Sant Macià" *Anuari de l'Hospital de la Santa Creu, 1923-24 i 25*". "Inventari. Publicació dels inventaris dels Girgós, de Dona Estephania de Carroç de Mur y d'Antorca y de dona Joana de Naval, existents en lo arxiu de l'Hospital de la Santa Creu".

La Il·lustre Administració agrai, en totes ocasions, els erudits i exemplars treballs del doctor Josep Maria Roca, i tenint present el que valia com a ciutadà intègerrim, com a metge exemplar i com a ciutadà intègerrim, com a metge exemplar i com a especialista capdavanter, el nomenà individu del Tribunal Censsor de les darreres oposicions que s'han efectuat per a proveir una plaça de l'especialitat, en el nostre Hospital.

Fou President de la "Comissió Organitzadora de l'homenatge dels Metges Catalans al doctor Cardenal, en les seves noces d'or científiques". L'homenatge consistí en la celebració, el dia 25 d'octubre de 1925, d'una solemne sessió en aquest mateix saló d'actes, en la qual llegí una salutació entusiasta en nom propi i en els dels metges de la nostra terra, en l'adhesió, parlada, dels representants de les entitats mèdiques de la nostra ciutat i en la col·locació d'una làpida commemoradora del fet, en el frontís del pavelló de Nostra Dona de Montserrat, en què es llegeix: *Els Metges Catalans al doctor Cardenal en el seu cinquantenari quirúrgic MCMXV*.

Una malaltia dominant, no registrada en cap Patologia, malgrat resultar, de cada dia, més expandida i d'actuació virulent progressiva, és la que consisteix a ingressar en centres, dels quals els de Cultura no són més exclosos, amb la intenció de cercar-hi un nom i un benestar personal i, a vegades, escalar algun lloc de les Directives, amb el propòsit humil de figurar en les llistes corresponents. A l'hora de les confabulacions i dels entrebancs, en aquella en què sovintegen els *carinyosos* copets a l'espatlla, amb efectivitat de *traveta*, que és l'hora de preparació pel repartiment de càrrecs, tothom hi és. Però a l'hora de fer els treballs corresponents a cada un dels càrrecs, sols s'hi troba algun individu escadusser, que, de bona fe, carrega amb el treball d'ell i el dels seus companys, per a fer quedar bé la institució. Crec que la malaltia existeix des que hi ha Juntas Directivas. El nostre biografiat ingressava en un centre, Acadèmia, Ateneu, etc., quan es considerava en condicions per a fer-ho, tot seguit, figurava entre els elements entusiastes i treballadors

de l'entitat. Hi ingressava, i prompte l'estimava com un tros d'ell i l'únic dret que hi assolí era l'obligació de treballar per a ella, amb tota la seva constància, amb tot el seu entusiasme, vivint-hi tot el que podia, que l'estimació és passió que va apaivagant-se fins a desaparèixer a mesura que hom s'allunya de l'objecte estimat.

L'entitat que meresqué les seves primeres predileccions, fou la nostra entitat mèdica cabdal, la més important de quantes n'existeixen en el nostre món mèdic: L'"Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya". Treballà per ella, amb tota la seva excepcional intensitat, en fets d'organització, en el millorament de la seva valor científica, i, principalment, en què resultés la mare carinyosa, tota nostra, amb el seu lèxic insubstituïble i en què fos el casal inigualable de la família mèdica de la terra. Tant és així, que en la sessió celebrada per la "Acadèmia" el dia 5 d'octubre de 1898, llegí la primera comunicació que s'hi presentà emprant la llengua vernacle. En ella hi féu l'estudi acurat d'un document històric notabilíssim que es conserva en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en el qual es demostra, per manera irrefutable, l'existència de la lues en l'Edat Mitjana, i, per tant, que restés evidenciat que resultava pura llegenda l'origen americà assignat a tal malaltia. La manera com va imposar-se el Dr. Roca, per l'assumpte exposat i per l'èxit obtingut amb la seva comunicació, va ésser la causa que, els que ja havien assolit el fonamental: la consubstancialització de l'esperit reconfortador de la terra amb l'ànima de la "Acadèmia", dintre d'una placidesa absoluta, consideressin arribada l'hora d'intensificar la lluita, que s'hagué de mantenir per a l'adopció definitiva de la nostra estimada llengua, en contra de tres o quatre rerassagats, que, malgrat desenrotllar-se amb senzills jocs de paraules, es demostraven intensament esverats i fortament contrariats. Es el cas, gens envejable, d'aquells que han presentat indiferents l'esclat del llamp corprenedor i tremolen en sentir el rondinar de la tronada que el succeeix. Aquest fet memorable, el de l'adopció de la nostra llengua, esdevingué en la sessió de 29 de novembre de 1901, en la qual el Dr. Josep Tarruella, Secretari de l'"Acadèmia", llegí la primera acta redactada en català. D'aleshores que la nostra llengua ha estat el que per dret propi li pertoca: la llengua oficial de la nostra més important Entitat Mèdica.

El Dr. Josep M.ª Roca hi exercí el càrrec de Tresorer del

1892 al 1893: essent memorable el balanç que presentà, corresponent a la data fixada. Amortitzades 1.000 pessetes del reduïts "bons" que es pogueren posar en circulació, pocs per a atendre les peticions de la majoria de Srs. Acadèmics que en sollicitaren, per a eixugar el dèficit originat per les despeses imposades pel canvi de local social, i suprimides les sobrequotes que es pagaven voluntàriament pel mateix motiu, dona el següent estat de comptes: Existència en caixa el primer d'octubre de 1892, pessetes 1.620'85. Existència en caixa el primer d'octubre de 1893. liquidades totes les despeses i desaparegut el dèficit, pessetes, 2.181'38.

En els cursos de 1905 a 1907 fou Vice-president primer, en una de les èpoques en què l'"Acadèmia" assolí major esplendor.

El treball realitzat en laboratoris i prenent part en les sessions científiques, fou excepcional. Però on exhibí més les seves proverbials activitats, fou en publicacions en els *Anals de Medicina*. Periòdic on s'exterioritza la vida exuberant de la nostra "Acadèmia". Entre els treballs publicats, cal esmentar: *Notes Medicinals Històriques* publicades en els *Anals*, anys 1924-25 i 26. *Epitèmia de glànola a Barcelona Segle XVI*. Any 1925.

El 25 de novembre de 1911 llegí el "Discurs Inaugural" del curs acadèmic de 1911 en sessió pública que celebrà l'"Acadèmia", que per torn va correspondre-li i que versà respecte al tema "Per què Molière es befà dels Metges". Treball d'una lògica contundent, d'una riquesa històrica demostrativa i on impera un criteri eclèctic absolutament serè.

En els treballs realitzats per l'"Acadèmia", n'hi ha un d'ell que mereix especial menció: *Tribut al Mestre. Nota biogràfica llegida en l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya la vetlla del 24 de gener de 1923 al collocar el retrat del Dr. don Santiago Ramón i Cajal en la Sala d'Actes*. He escrit que mereix especial menció, demés de per la valor de la nota i que en sobresortís respecte i admiració al preclar mestre, perquè es referia a una eminència que havien acollit amb veritable estimació d'amic, tant ell com el Dr. Josep M.ª Bofill i el Dr. Manuel Duran i Ventosa, de bona memòria, que en moments difícils per a ell, varen constituir-se en entusiastes deixebles i abnegats auxiliars seus. Bentost es convertiren en íntims amics del savi, i alternaren les lliçons d'histologia pràctica amb diades destinades a l'excursionisme, en les quals van fer-li conèixer la nostra terra, en els seus més variats aspectes, i anant de sorpresa en sorpresa, el van arribar a sadollar de llum i de vida, ensems que feien minvar l'amargor que havia pogut fer trontollar la

seva privilegiada ànima: aquella amargor que sembla element inseparable dels grans creadors.

Fou també individu de l'Acadèmia Mèdico-Farmacèutica. El discurs de recepció que hi llegí el 14 de març de 1891, fou un acurat estudi respecte a *Sífilis-Trascendental importancia de su tratamiento*. Entre les dades bibliogràfiques que hem pogut recollir, trobem la present: *Mortalitat infantil, sus causas, preceptos higiènicos. Discurso de recepción leído en la Academia Médico-Farmacéutica de Barcelona, en la sesión celebrada el día 10 de abril de 1891, por Francisco de A. Nogués. Discurso de contestación por José M.ª Roca Heras. Barcelona, Casa Provincial de Caridad, 1891.*

El dia 29 de gener de 1921, llegí en la sessió inaugural del Col·legi de Metges", sota la Presidència del Dr. Bartumeus, fragments del treball *Les supersticions de Joan I*. Primer treball en català que es llegí al Col·legi.

El meu caríssim biografiat cercà l'expandiment dels seus coneixements especialitzats, en diferents congressos. En el Congrès Internacional de Moscou, celebrat del 19 al 24 d'agost de 1897, llegí el seu documentadíssim treball *La lèpre en Catalogne*. En el Congrès Internacional celebrat a Berlín l'any 1904 *La lèpre et le chaulmoagre*, aplec interessantíssim de fets recollits en les millors fonts d'informació, alternant amb els d'observació pròpia, en el tractament d'una malaltia perversa, el coneixement de la qual el preocupava intensament. I al Congrès Internacional de Dermatologia i Sifiliografia que tingué lloc a Roma del 8 al 13 d'abril de l'any 1912, aportà un interessantíssim treball rublert de dades històriques pacientment recollides, respecte a *La Sífilide e la storia*.

Estimà amb veritable adoració l'obra benefactora i de grossa importància de l'"Associació General de Metges de Llengua Catalana", sobretot en el referent a la seva esplèndida manifestació en els Congressos de Metges de Llengua Catalana, dels quals fou un entusiasta col·laborador. En el Segon Congrès, va ésser ponent del tema *Regime alimentici en els sífilítics*, treball rublert d'importants dades històriques, referents als règims alimenticis imperants en les diferents èpoques en què estudià el transcendental assumpte, des que la lues féu la seva entrada oficial en el món de la patologia, amb els noms de *morbus novus*, *morbus inauditus*, *morbus monstruosus*. En aquest Segon Congrès, el Dr. Josep M. Roca, amb els Drs. Hermenegild Puig i Sais, Lluís Llagostera i Jaume Peyrí, constituïren la Junta de la

Primera secció de l'Exposició: *Llibres i Periòdics*: que organitzà la brillant "Exposició Bibliogràfica"; el material de la qual serví per a la publicació del *Primer Inventari de la Bibliografia Medical de Catalunya*, en què, amb tant entusiasme, varen laborar els esmentats congressistes. Volum de 478 pàgines i del qual es publicaren dues edicions: que s'estampà en la Impremta Elzeviriana, de Barcelona, i a la confecció del qual va contribuir, també, Eudald Canibell, el plorat bibliòfil de la Biblioteca Arnús, a més de la seva ordinació, amb el Pròleg substancials que l'encapçala. Es d'esperar que, un dia no llunyà, es continuarà tan meravellosa i necessària obra.

Del "Tercer Congrès", celebrat a Tarragona els dies 27, 28 i 29 de juny de l'any 1919, fou digníssim president el doctor Josep M. Roca, en l'organització i desenrotllament del qual esmerçà les seves privilegiades energies. En la Sessió Inaugural que va tenir lloc el dia 27 de juny en el Teatre Principal, llegí el seu magistral discurs presidencial. Cada vegada que em refereixo a un treball de l'infatigable president d'aquell Congrès, m'entusiasma la idea que m'és factible glosar un escrit privilegiat, rubricat de suggestionants imatges, de fets esplèndidament descrits, de resums històrics d'incalculable ensenyament, però quan, vessant l'entusiasme admiratiu, penso en les dimensions que puc donar al meu modest treball, veig fermat el meu desig, perquè cada un dels treballs del doctor Roca mereixeria una còrrua interminable de consideracions. Es per això que no puc complir amb el que entenc que és el meu deure i he de resoldre, malgrat tot, no fer l'estudi didàctic que es mereix. D'aquest discurs, però, dec escriure que resulta una palesa mostra dels coneixements que de la Medicina de la nostra terra havia assolit el privilegiat amic i un sobreiximent del seu amor intens envers ella. Si en el primer concepte no puc fer ni un resum del bo i millor que ens explicà, en el segon, en el d'amor intens al nostre lèxic, em permeto apuntar íntegrament un paràgraf que us demostrarà com és cert el que escric:

"Per a parlar y escatir de Medicina, nosaltres, Metges catalans, entenem que el millor vehícol és lo verb català, car demés d'economizarnos lo treball mental de traducció, s'adapta a la nostra inteligencia sense esforç, ja que el llenguatge és inseparable del pensament. Y no és pas perquè la llengua catalana sia, comparada amb altres llengües, més o menys profunda baix el punt de vista fillosòfich, més o manco bella y flexible baix lo punt de vista estètic; també ens és en absolut indife-

rent la riquesa d'expressions diverses y precises, el tresor de formes característiques. Sols ens cal saber que, per ésser lo nostre llenguatge natural y propi, és el gran auxiliar per a l'idealisme de la nostra cultura y l'instrument del nostre pensament indispensable a l'esplendor de la nostra Ciència Biològica."

En aquell Tercer Congrès, a més de l'obra científico-mèdica, positiva, que s'hi va fer, varen constituir-se els fonaments de l'obra Médico-Social més important que existeix en la nostra terra, i que va merèixer tot seguit la seva col·laboració: El "Sindicat de Metges de Catalunya", obra que a molts ens va semblar que podia realitzar l'"Associació General de Metges de Llengua Catalana". La volada que ha pres el nostre Sindicat, com nova au fènix damunt el foc atiat en contra d'ell, és difícilment assolible. Déu vulgui que la campanya realitzada pels enemics de la cultura mèdica i del benestar de la nostra comunitat, resulti, en tots temps, un esperó actiu per a la sagrada unió de tots els que veiem en el "Sindicat" un símbol essencialment nostre..

Digne coronament d'aquest tercer Congrès fou el llibre *La Medicina Catalana en temps del Rei Martí*, que s'ha esmentat en altre lloc d'aquesta biografia i que, segons nota que consta al final, *S'emprentà a perennal remembrança del Tercer Congrès de Metges de Llengua Catalana, celebrat en la ciutat de Tarragona los dies XXVII, XXVIII y XXIX del mes de Juny de l'any de Nostre Senyor MCMXIX*. D'aquest merítissim llibre, el doctor Josep M. Roca en féu privilegiat present a cada un dels senyors congressistes: l'home que un excés de modèstia li va fer escriure en la dedicatòria del llibre: que era *per agraïment de una Presidència immerescuda*.

En el "Quart Congrès de Metges de Llengua Catalana", celebrat a Girona, "la nostra beata Gerunda", com l'anomenava tres segles enrera el prestigiós metge Johan Rafael Moix, els dies 26, 27 i 28 juny de 1921, sota la Presidència *d'un gironí de cor i de seny*, el doctor Josep Pascual Prat, el doctor Josep M. Roca llegí el discurs escrit pel senyor president: una pàgina pràctica dels assots morbosos que més flagellen i delmen la població de Catalunya, amb una sèrie de consells d'indiscutible valor, que tant de bo siguin apresos, i, sobretot, degudament aplicats.

El doctor Josep M. Roca, a més, fou l'heroi de l'homenatge celebrat a la Sala Consistorial, la vetlla del 27 de juny, formant

part sobressortint dels actes efectuats pel Congrès i amb assistència de totes les autoritats gironines: homenatge que consistí a descobrir una làpida col·locada en la Sala de Sessions, a honor de Mestre Guillem Colteller, metge gironí *fins suara ignorat*, amb una llegenda, en gòtic català, de la següent inscripció: *Anno Dimini MCMXXI a Mestre Guillem Colteller, fisch dels reis Pere III i Joan I, el Congrès de Metges de Llengua Catalana celebrat a Girona*. Acte seguit el doctor Josep M. Roca llegí el seu documentadíssim *Elogi de Mestre Guillem Colteller (segle XIV)*, del qual transcrivim dos paràgrafs, que semblen l'índex de l'esmentat treball.

“Però la llum amb què Mestre Guillem il·luminà la Medicina migeval catalana, sortosament és arribada a nosaltres reflectida pels documents reials del seu temps, únics que d'ell parlen; y amb aitals testimonis y solsament amb ells, poden bastir de bell nou, encara que sia en escalatorn, la personalitat científica del gran físicià gironí”. — “Ademés, de la seva benefactora acció medical, n'hem de judicar per lo que feren sos contemporanis suggerits per la potència del seu saber, la claretat de son judici, la serenitat de son seny, condicions que valoren la sua influència personal y el prestigi professional que justament fruïa, assolint, sense cercar-ho, que els connacionals s'enmirallessin en ell, demanant el seu consell los qui tenen confiada l'enlayrada missió del Govern del poble; ell si que podia amb justa rahó capgirar l'adagi de la sua època, fent-li dir “amic lleyal, castell reyal”

En el darrer “Congrès de Metges de Llengua Catalana”, el cinquè, celebrat a Lleida, el juny de 1923, sota la Presidència del doctor Josep Tarruella, el doctor Josep M. Roca llegí el seu erudit treball: *L'estudi General de Lleyda*. Fou una important conferència, llegida fragmentàriament a la sala d'Actes de la Paheria de Lleyda; conferència que es publicà per la *Il·lustració Catalana*, ornada amb un substanciós pròleg de l'il·lustre Professor i Mestre en Gai Saber Josep Franquesa i Gomis. En aquest pròleg, vanagloria l'obra privilegiada realitzada pels cercadors de veritats històriques documentades, “... per aquests homes abnegats y modestos, quasi cada nació en té un que altre, que, després d'anys y anys de recerques y reculls de documents sospesantlos y aclarintlos amb criteri y consciència recetes, ofereixen al fi a son país tota la seva història.” En la conferència de què es tracta, el doctor Josep M. Roca, després de dedicar un gloriós record als primers centres intel·lectuals dels

temps del Cristianisme, que foren les institucions religioses, *mereixedores de la nostra veneració y agraiment, car si deixaren estela de Santedad, també en deixaren de Saviesa*, explicà, amb els més íntims detalls, la creació de l'Estudi General de Lleida en començar el segle XIVò, degut, com escriu Franquesa, "a la iniciativa del rei Jaume II. Ell havia d'ésser. Rey piadós com a germà d'una santa y com espós de l'excelsa y humil Elisenda, fundadora del Monestir de Pedralbes, havia merescut el sobrenom de *Just* y de Pare del seu poble y així com tingué la sort de veure la pàtria arribada al pinacle de la glòria, amb lo domini del Mediterrani per les conquestes de Sardenya y de l'extrem Orient, així desitjà veure-la al cim de la cultura de son temps, protegint les lletres, fomentant les Arts y creant un Centre universitari on pogués concórrer la joventut de tots sos països y que fins atragués a la de l'estranger." I ara, complementem-ho, amb un paràgraf del doctor Roca: "Ell fou qui "quan té la seva terra en pau e en dretura que de nuit o de jorn, pot tothom anar lo coll carregat de moneda, que non trobarà negun que dany li faça", institueix l'Estudi general de Lleyda, donant un cervell integralment organitzat y amb perfecte funcionament als seus pobles, perquè palesessin oficialment al món que si la Confederació tenia força y enginy y diners y voluntat, també tenia intel·ligència."

El "IV Congrès de Metges de Llengua Catalana", celebrat, com s'ha esmentat, a Girona, en 1921, ens proporciona una fita grafiat: ja que, malgrat la seva assistència entusiasta i la seva va tenir en compte per a assenyalar la decisió presa pel nostre bio-losa col·laboració a aquell Congrès, no prengué part en les deliberacions suscidades en la Secció de Sifilografia i Dermatologia ni en les originades per una Ponència de les mateixes especialitats que, com s'ha esmentat, eren les que, amb tanta de lluitament com honorabilitat, practicava.

Deixà d'exercir la Medicina, no per esgotament ni per no posseir la imprescindible força d'adaptació a les novelles i incessants aportacions, passades però, pel sedàs del fruit de l'observació ben feta i d'un criteri clar agermanat amb un eclecticisme modèlic: gaudia d'un nom eminent i d'exemplar honorabilitat entre el públic que el sollicitava, i havia assolit el respecte i la consideració dels seus companys. No es tractava, tampoc, del ja llegendari *metge vell*, d'aquell que arriba a considerar-se atuït, en alguns moments, més per les xacres que el poden molestar,

conseqüència natural del treball intens efectuat, que sempre ha considerat glorificador i, per tant, reconfortador, pels desenganys rebuts, sobretot, dels qui ha creat científicament; dels qui, en moments d'excelsa sinceritat, l'han anomenat el seu mestre, i a més, per les malifetes dels *arribistes* desenfrenats. D'aquells, un dels quals exemplars, segons refereix l'expert cirurgià Paul Reclus, en el Pròleg del *Précis de Pathologie Chirurgicale*, de 1909 en un del àpats anuals que celebren els cirurgians de París, en un moment de sobreiximent de virus moral, va dedicar el seu brindis, *A la mort dels vells perquè deixin la plaça als joves*. No: el doctor Roca deixà d'exercir la seva especialitat, trobant-se en plena vigoria científica i corporal; malgrat no tenir, potser, el suficient criteri d'adaptació i de tolerància espiritual per a neutralitzar els efectes de les decepcions rebudes cada dia, inherents a l'exercici de la Medicina, en el qual exercici l'únic premi veritat a rebre és l'agraïment i, quan n'hi ha, fa tems vaig escriure que *L'agraïment pel metge és l'ombra de la malaltia*. Reforça l'esmentat, una nota del prologuista Franquesa i Gomis, de què s'ha tractat, en què fa constar que el nostre biografiat era: "Un fidelíssim enamorat de les coses de casa fortament ferit de la *sancta insania* de girar a tothora els ulls envers el passat per desviar-los de les mesquineses actuals." Nota, que resulta més aclariada encara, pel següent paràgraf del seu discurs d'entrada a l'"Acadèmia de Bones Lletres", en el qual, referint-se al seu predecessor doctor Lluís Comenje, escriu el següent: "No sentia afició per a l'exercici pràctic de la Medicina: el seu temperament no s'adaptava a les exigències ni a les impertinències de les modernes paròquies, equívocament nomenades clienteles."

Una biografia del nostre excels amic, en el qual no es referissin més que els seus privilegiats mereixements, assolits amb l'estudi i pràctica de la seva professió, resultaria una obra incompleta, i no crec que, ni que celebrés la present Sessió Necrològica una entitat purament i estrictament mèdica, pogués satisfer els seus constituents realitzar una obra que, vegi's com es vulgui, seria una obra fragmentària: que d'obra fragmentària, però perfecta, malgrat ésser incompleta, no conec més que l'admirada Venus de Milo. I, sobretot, tinguem la seguretat que els que mantenim arrelat a l'ànima l'encoratjador record del ciutadà integèrrim, trobaríem a mancar en el treball que es fes d'aquesta faisó, les notes més característiques d'ell, les que han constituït el preat eix de la seva existència. Dissortadament, les dimensions que podem donar al pre-

sent treball, ja ens imposen la ineludible obligació d'ésser el més breus possibles.

Fou en els temps esmentats, de poc, quan intensificà totes les seves valuoses energies en el relatiu al conreu de la literatura, a la propaganda política i a l'anàlisi i revelació d'estudis històrics: tres manifestacions convergents en un sol objectiu: l'amor a la nostra benivolguda terra. Voler fer l'estudi del nostre biografiat com a literat, com a polític, o com a historiador, separadament, ens menaria a confusions i repeticions lamentables. Es per això que procurarem donar un esperit d'adaptació de la seva fructuosa obra, en relació amb les entitats en què sobresortí o amb els fets que més s'hi adiuuen.

Admirador de la nostra Catalunya, no deixà d'aprofitar ocasió propícia per a dedicar-se a conèixer-la intensament. Enemic de guardar per ell les íntimes impressions assolides amb la contemplació dels nostres incomparables paisatges, prengué part important en les profitoses tasques que realitzà l'honorable "Centre Excursionista de Catalunya", sobresortint, d'entre elles, la seva *Excursió als estanys de Querança i de Nohedes* (setembre del 1895), publicada al *Bulletí* de l'esmentat Centre, i que veié la llum pública novament en l'editorial "L'Avenç", 1896.

La intensa i sostinguda tasca política del nostre Josep M. Roca, avalada per l'honorabilitat més absoluta i la conseqüència més indiscutible, és obra que s'estén des de la nota periodística ràpida, justa i concloent, fins a la campanya de divulgació del nostre tresor històric pretèric i la de l'esperança plena en l'esdevenidor. Analitzar els incalculables treballs d'ordre polític efectuats pel nostre volgut biografiat, és tasca impossible de realitzar en un treball com el present. Solament poden fer constar que d'aquests treballs, uns són orals i altres escrits. En el capítol dels orals, sobresurten les circumstàncies de coneixement complet dels assumptes tractats; exposició clara i suggestionant a públics heterogenis que no tenien de comú més que l'entusiasme delirant que els imposava l'orador: la sinceritat i la força amb què parlava convertien les frases que construïa exemplarment i amb la més gran senzillesa, en veritats que imprimia en la consciència dels seus oients; l'ús d'aquell llenguatge gràfic i precís dictat per un cervell privilegiat que coordinava ràpidament els conceptes i les frases, que lliscaven sense entrebancs de cap mena, de la seva consciència als seus òrgans fonètics, i, tot obeïnt a la fe de l'apòstol en compliment estricte del seu deure de patriota.

?

Entre els parlaments que vaig tenir la satisfacció de sentir-

li, dec assenyalar, amb lletres d'or, el que pronuncià, essent President de la "Unió Catalanista", en el presbiteri de l'enrunat cenobi de Poblet, en rebre, de mans de la il·lustre poetesa Agnès Armengol de Badia, la bandera que les dones catalanes ofrenaren a la "Unió Catalanista", el dia 9 de juny de 1903, parlament curt de dimensions, però arborat d'un entusiasme sense parió i pronunciat entre els bramuls d'una tempesta esfereïdora.

Un altre parlament d'ell, que fou celebradíssim fou el pronunciat el 13 de febrer de 1916, en defensa del dret i de la justícia, en el Teatre de Perpinyà, amb assistència d'aquell català de cor Monsenyor Carselade, bisbe de Perpinyà i d'Elna.

Bona i variada mostra dels treballs polítics realitzats, és la que publicà el nostre biografiat en un llibre que titulà *Aplec*, i que porta el lema: *Habent sua fata libelli*, lema que, gràcies a l'erudició d'un amic, expertíssim llatínia, puc consignar que és de Terentianus Maurus, vers 258 de *Carmen heroicum*, i que traduït a la nostra llengua, resulta: *Els llibres tenen la seva planeta*. Lema escaient a tot ésser, ja que es tracta d'un recull on es troben els més variats exemplars de la seva vigorosa i esperançadora empenta juvenívola. Citem: *Parlament en l'Assemblea de Terrassa, Remembrem lo passat, Bach de Roda*.

En l'agrupament de treballs literaris, impossible de dissociar per manera ben definida, ja que en figuren en les seves actuacions de President de l'Ateneu i d'acadèmic numerari de l'Acadèmia de Bones Lletres, cal fer constar: la senzillesa en l'exposició, la galanura de l'estil, l'arrodoniment d'imatges gràfiques i precises, l'espontaneïtat de la factura i, sobretot, la suggestió que ens ha imposat sempre a tots els que hem tingut la sort de llegir-los. De mi dec dir que per escriure el present treball, he rellegit alguns dels passatges de les seves innumbrables produccions i que he degut fer un esforç, gairebé sobrehumà, per deixar de seguir llegint-les a l'objecte de poder decidir-me a escriure de nou; que resulta molt difícil substituir l'admiració, que atrau i encanta, pel senzill compliment d'un deure, per voluntariós que sigui.

En aquest importantíssim agrupament, cal fer constar per manera especialíssima: *Parlament presidencial*, pronunciat en els Jocs Florals de Lleida, 1902; *Salutació feta en los Jocs Florals de Barcelona celebrats a Sant Martí del Canigó*, 11 de novembre de l'any 1902; *Espurnes, Necrologia de N'Antoni de P. Campany*, y *Discurs Presidencial del Concurs celebrat a Lleida*, 1915; *Discurs Presidencial dels Jocs Florals de Barcelona, any MCMXXIII, celebrats el 6-V-923*.

I arribem a tractar l'aspecte més sobresortint del nostre admirat amic: el relatiu als estudis històrics que ha realitzat. És clar que en el que resta esmentat, consten una quantitat important d'aquests estudis, que constitueixen en la majoria dels seus treballs la nota dominant. Però en la seva vida d'Ateneu i d'Acadèmia de Bones Lletres, n'hi ha molts i indubtablement hi consten els més importants.

Furar amb paciència de benedictí en els arxius històrics per a portar a la llum actual l'esplendorosa vida i la valor excepcional de la nostra gloriosa terra; fer un treball de recerca entesa amb continuïtat sorprenent, sense defalliment de cap mena; cercar onsevulla que siguin les dades més insignificants que han de completar una enquesta; analitzar una per una les paraules que integren un document, fent-ne un conjunt entenedor per a tothom; avalorar els fets degudament, sense l'extremisme ridícul del miop avar, que mira per damunt les ulleres per no gastar els vidres, sinó aportant-hi equànimement tots els coneixements bàsics i excepcionals que cal posseir; viure hores llargues entre els que es consideren *amics* impassibles, als quals s'ha de treure saba nodridora que ha de fructificar intensament i esplendorosament; donar-ne el fruit espiritual nodridor, en forma suggestionant, deixant el lloc sobresortint per a la nota d'arxiu, com pedra preciosa i sabent fer que restin en lloc secundari l'ànima de l'heroi investigador; laborar en multitud d'avinenteses, fins que el treball arriba a la cobejança d'un públic selecte, tant com reduït: heu-vos ací l'obra del recercador d'arxius: heu-vos ací l'obra selecta del nostre biografiat, que, en tots els seus treballs, fa viure en la imaginació de qui els llegeix, l'època o el moment que descriu, amb els seus més ínfims detalls i, sempre, amb tota propietat.

Cal fer notar, a més, que el nostre biografiat, en la immensa majoria dels casos, ha fet les seves investigacions, recordant-se, preferentment, de la seva condició de metge i portant a la consideració del món figures emblemàtiques d'èpoques pretèrites que, per haver-les oblidat, s'han deixat de viure i estimar temps de veritable preponderància de la nostra terra. Bona mostra són de l'esmentat: "El regimén de preservació a epidèmia o pestilència e mortaldats — epístola de Maestre Jacme d'Agramont als honrats e discrets seynnors pahers e conseyl de la ciutat de Lleyda" (amb entraments de l'Enrich Arderiu y d'En Josep Maria Roca). Lleyda 1910. "Lo Regiment de Pestilencia e Mortandats de Mestre Jacme d'Agramont", del nostre biografiat. Lleyda 1910. Però les obres històriques més importants són: *Lo Rey Johan I, l'ama-*

dor de la gentilesa, que resulta l'obra històrica que més temps i més sacrificis ha exigut al nostre biografiat, i *La Reyna Empordanesa, Sibila de Fortià*, esposa de Pere III. Ambdós treballs premiats en els importants concursos de la "Fundació Rabell i Civit", del 1923 i 1926.

A més de les notes històriques que, com s'ha esmentat, foren publicades al *Anals de Medicina de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau Anals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya* i de les *Notes d'arxiu* que consten en la revista *Catalana* (anys II, III, IV i V), hi ha les que es troben en les fulles dels *Analecta Montserratensia*, publicació dels il·lustrats Pares Benedictins de Montserrat.

L'Ateneu Barcelonès, l'entitat per la qual econòmicament ha fet tant i en la qual ha treballat fins els darrers dies de la seva curta i fructuosa existència, l'ha aixecat, per quatre vegades, al cobejat sòl de la seva Presidència, en els cursos acadèmics de 1908 a 1909, de 1909 a 1910, de 1913 a 1914, de 1914 a 1915. Correspongué a bastament a la confiança depositada en ell, a més de l'obra que hi realitzà, llegint els següents discursos presidencials en les corresponents Sessions Inaugurals. El dia 29 d'octubre de 1908, *Els malalts pàries*, estudi històrico-mèdic referent als leprosos, brodat amb un esperit de caritat inimitable. *L'Ètica en el lèxic catalanesc*, curs de 1909 a 1910: enunciat que explica l'importantíssim objectiu perseguit i assolit. *De feminisme*, en la Inaugural del 21 de desembre de 1915, en el qual tracta, amb gran contingut de dades històriques, del referent al feminisme pretèrit i encara en el concepte de cultura. *Una monja metgessa*, en la inaugural de 1915 a 1916. Peça històrica d'immens valor, que revela els coneixements que de la Medicina pretèrita posseïa l'autor i que resulta una exposició clara i precisa d'una de les èpoques més calamitoses de França i de la vida íntima monacal d'aquell temps. *Enaltim el verb de Catalunya*, curs de 1916 a 1917. Amb el lema: "I aquell esperit cal cercar-lo a través d'aquesta varietat misteriosa, tractant la paraula com cosa sagrada, inviolable, parlant cadascú amb sant amor la llengua innocent del poble en què Déu l'ha posat, donant-li en ella són verb creador, parlant sols en plenitud de sentir i puresa d'expressió i estalviant temerosament el sacrilegi de la paraula artirciosa o grollera. Maragall: "Elogi de la paraula". Discurs inaugural de l'Ateneu Barcelonès, Any 1903, lema que constituí l'eix de la seva exemplar i entusiasta disertació.

Com era natural i també pels seus propis mereixements, fou

nomenat acadèmic de l'“Acadèmia de Bones Lletres”. Hi ingres-sà el dia 26 de maig de 1918, llegint un acurat treball referent a *En Jaume Ramon Vila, Heraldista Català de començament del segle XVIIlè*. Perquè es vegi l'amor que servava per la seva profes-sió, copio el següent paràgraf: “Esperonat per les meves afi-cions, cobejava parlar-vos de quelcom d'Història o Literatura re-lacionat amb la Medicina Catalana: però, l'avinentesa d'ésser posseïdor del Manuscrit original y inèdit del *Tractat d'armonia*, obra cabdal d'En Jaume Ramon Vila, m'obliga morament a prescindir del meu propòsit y escollir com a tema d'aquest dis-curs, l'aspecte més sobresortint de l'esmentat historiare català, tan meritíssim com ignorat entre nosaltres.”

Dels treballs realitzats per l'Acadèmia de Bones Lletres, els més, publicats en el Butlletí, hem pogut apuntar els següents: *Discurs de resposta en la solemne recepció pública de Don Lluís Domènech i Montaner*, 5-VI-1921.

Joan I i les supersticions (Fragment, juliol a setembre 1931).

Memorial de greuges que “els missatgers de la Ciutat de Va-lència presentaren al Rey Joan I d'Aragó”, 1 setembre 1923.

Un cirurgà barber barcelonés de la XV.^a centúria. Octubre-desembre, 1923.

Notes historiques (testament sacramental curiós: any 1398). Octubre-Desembre, 1924.

Discurs de contestació llegit en l'Ac. de Bs. Lletres de Barce-lona en la solemniat recepció pública de don Anfós Par i Tus-quets. 30 novembre-1924.

Més dades biogràfiques d'En Jaume Ramón Vila. Juliol a Desembre, 1927.

Inventari (que s'ha esmentat en tractar dels escrits relatius a l'Hospital de la Santa Creu), Juliol-desembre 1928.

Fou, a més, individu del Consell Directiu dels Jocs Florals de Barcelona, de l'“Acadèmia de la Llengua Catalana”, Presi-dent de la “Unió Catalana”. El govern francès va distingir-lo amb la concessió de la “Legió d'Honor”, per les seves entu-siastes defenses del dret i de la justícia, en ocasió de la gran guerra. I ara, per acabar amb part de les justes distincions de què fou objecte el doctor Josep Maria Roca, dec fer constar que em proporcionà un gran consol el contingut de la següent nota: “Abans d'aixecar-se la Sessió del Ple del Consistori Municipal del 3 d'abril d'enguany, el comte de Güell proposà (i va acordar-